

Piše Ljubica Štambuk
PREDAVANJA

SPOMEN NA DON GRACIJU BRAJKOVIĆA, ZASLUŽNOGA BOKELOJSKOG SVEĆENIKA I ZNANSTVENIKA

Одјављено у петак 26. септембра 2019. године на веб-сајту Удружења за промоцију културе и споменика Бокељске морнарице, у складу са чланом 10. статута о оснивачима.

Svake godine Hrvatske bratovštine Bokeljske mornarice 809 u Zagrebu, Rijeci, Splitu, Dubrovniku i Puli, po uzoru na dvanaeststoljetnu tradiciju Bokeljske mornarice u Kotoru, organiziraju u navedenim hrvatskim gradovima proslavu blagdana svetoga Tripuna, njegujući tako kulturne i povjesne vrijednosti Bokelja i Boke kotorske. U Rijeci se u čast sveca, prve nedjelje nakon blagdana 3. veljače, služi misa u crkvi Marijina uznesenja. U skladu s tradicijom, prije mise Mali admiral izrecitira lode (pohvale) svetome Tripunu, a nakon mise, ispred crkve se bala (pleše) kolo svetome Tripunu. Organiziraju se i druge manifestacije, kao što su izložbe slika, predavanja, promocije knjiga, koncerti i drugo. Ove je godine, među ostalim, upriličeno predavanje o značajnom bokeljskom svećeniku, don Graciji Brajkoviću, a ja sam imala posebno zadovoljstvo govoriti o njemu. Predavanje je održano u riječkoj Gradskoj vijećnici, 23. veljače 2018. godine. Dio rečenoga sada prenosim čitateljima Bašćine.

Mons. Gracija Brajković (1915. – 1994.) rođen je u znamenitom bokeljskom gradu Perastu. Školovao se u Perastu, Kotoru, Splitu i Rimu, u kojem je završio Filozofsko-teološki studij na **URBANUMU**, visokom učilištu Svetog kongregacije za širenje vjere (**PONTIFICIUM ATHENAEUM URBANUM DE PROPAGANDA FIDE**) i tu je, 1938. godine, zaređen za svećenika.

Službovaо je u raznim mjestima Boke kotorske, najčešće kao župnik. Uz pastoralni rad, imao je i razne dužnosti u biskupiji. Neke od njih obavljao je i nakon umirovljenja, 1984. godine. Među ostalim, bio je generalni vikar te kanonik i prepozit stolnoga kaptola Kotorske biskupije. Godine 1983. papa Ivan Pavao II. počastio ga je naslovom prelata.

Osim što je bio uzoran svećenik, skroman i samozatajan, cijenjen i omiljen, ne samo kod svojih vjernika, don Gracija je uspješno djelovao na mnogim područjima duhovnoga stvaralaštva, posebno kao teolog, arhivist, povjesničar, povjesničar umjetnosti, arheolog i paleograf. Bavio se višeslojnim istraživanjem prošlosti Boke kotorske i smatran je jednim od njezinih najboljih poznavatelja. Poznavao je stare jezike: latinski, stari talijanski, biblijski hebrejski i biblijski grčki te bosančicu i glagoljicu.

Kao poznavatelju starih jezika i pisama, pedesetih mu je godina prošloga stoljeća ponuđen posao arhivskoga vanjskog

Don Gracija Brajković, Rim, 1938.

suradnika u Državnom arhivu u Kotoru, što je on prihvatio, naravno uz uvjet da i dalje neometano obavlja svećeničku službu. S Državnim arhivom u Kotoru, kao i s crkvenim arhivima diljem Boke ostao je neprekidno povezan, posebno s veoma bogatim župnim arhivom u rodnome Perastu. Za vrijeme službovanja u Perastu, a ono je trajalo 23 godine (od 1961. do umirovljenja), u tom je arhivu proveo mnoge neprospavane noći, strpljivo odgonetajući zagonetke davnih vremena. Pronalazio je i istraživao mnogobrojne arhivske dokumente te ih obrađivao za svoje publikacije i pripremao ih kao znanstvenu podlogu i drugim istraživačima.

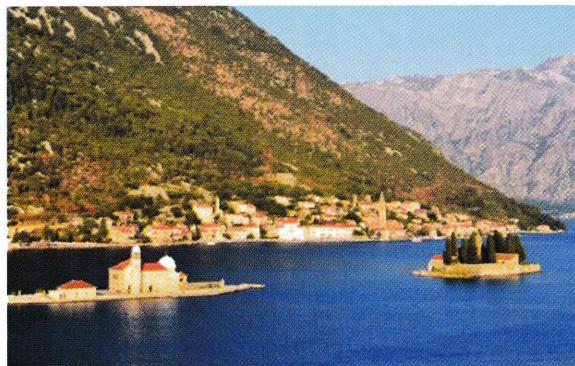
Predavanje o don Graciji Brajkoviću u Gradskoj vijećnici grada Rijeke, 23. veljače 2018.

Pedantno je bilježio i uređivao podatke vezane uz pojedine dokumente i na taj je način oformio bogatu kartoteku koja predstavlja bazu relevantnih znanstvenih informacija. Ta bi kartoteka, uz njegove publicirane rade, kojih ima preko 30, trebala biti osnova svakom onom tko želi studiozno obraditi neku temu iz povijesti Boke. Ovu kartoteku, kao i dnevnik kojega je uredno vodio, poklonio je biskupskome Ordinarijatu u Kotoru i sada se oni nalaze u Biskupskome arhivu. Tako je istraživačima koji dolaze poslije njega ostavio na raspolaganje bogat neobjavljeni znanstveni materijal, koji umnogome može poslužiti istraživanju bokeljske prošlosti i kulture.

Uz istraživanje dokumenata u arhivima, veliku je pozornost posvećivao i drugim spomenicima, osobito arheološkim i etnološkim te spomenicima sakralne i umjetničke baštine, koja je u Boki izuzetno bogata, a on ju je izvrsno poznavao. Suvereno je vladao činjenicama bokeljske sastavnice hrvatske nacionalne kulture i njezinim dodirima s drugim kulturama, posebno s crnogorskom pa stoga njegova istraživanja i zapisi predstavljaju značajan doprinos upoznavanju sveukupnoga kulturnog i povjesnog nasljeđa, prvenstveno Boke, a šire i Crne Gore i Hrvatske.

Don Gracijinom zaslugom otkriveni su najstariji tragovi života u Boki kotorskoj. Naime, u arheološkim istraživanjima na lokacijama Perasta i okolice, među ostalim, pronašao je, 1968. godine, u pećini Spila kod sela Glogovac iznad Perasta, tragove neolitičke kulture. Datirao ih je u 3500 g. pr. Kr. Sakupljeni arheološki materijal detaljno je opisao i trajno izložio u muzeju na otočiću Gospe od Škrpjela. Nakon njegova upozorenja o nalazima, 1974. godine nastavljena su iskopavanja u pećini. Ona su pokazala kako je Spila bila naseljena još u vrijeme ranoga neolitika, oko 5000. g. pr. Kr. Stoga je don Gracijina zasluga upravo u tome što je potaknuo istraživanje najstarijega arheološkog lokaliteta u Boki kotorskoj.

Bavio se i temama likovnih umjetnosti. Pisao je o djelima slavnoga peraškog slikara Tripa Kokolje, posebno o

Perast s otočićima Gospa od Škrpjela i Sv. Juraj

njegovim freskama u crkvi sv. Ane u Perastu. Značajan mu je rad o čudotvornoj slici Gospe od Škrpjela. Ta je slika otkrila svoju punu ljepotu tek kada je, zahvaljujući hrabroj don Gracijinoj odluci, 1967. godine skinut s nje srebrni okov. Tada je potvrđena ranija prepostavka da je autor slike Lovro Marinov Dobričević. Tematiku vezanu uz ovu poznatu sliku obradio je u znanstvenome radu **SLIKA LOVRA MARINOVU DOBRIČEVIĆA NA OTOKU GOSPE OD ŠKRPJELA I NJEZINI SREBRNI UKRASI**. U istome je radu nadopunio do tada oskudna znanja o srebrnom reljefu, daru peraških pomeraca Gospo od Škrpjela, na kojem su prikazani autentični detalji iz poznatoga Peraškog boja od 15. svibnja 1654.

S još trojicom autora napisao je opširan članak pod nazivom **NEKI MANJE PROUČAVANI PRIMJERI GRAĐANSKE I CRKVENE ARHITEKTURE SPOMENIČKOG KARAKTERA U KOTORSKOJ OPŠтинI**. Među 54 odabrana spomenika na koje su nas autori uputili i opisali ih, 23 su iz Perasta, te po jedan iz Morinja i Veriga, i sve njih obradio je don Gracija.

Bio je izuzetan poznavatelj povijesti znamenite peraške obitelji Zmajević i objavio je rade o biskupima Andriji i Vicku Zmajeviću te admiralu ruske flote Matiji Zmajeviću. Odlično je poznavao perašku pomorsku i s njome povezanu trgovačku tematiku te brodogradnju. Pisao je o počecima pomorskoga školovanja u Perastu i o poznatim peraškim pomorskim ličnostima.

Radio je na sređivanju crkvenih knjižnica u Perastu i pisao o knjigama koje je otkrio u tim knjižnicama. Pisao je i o skriptorijima i knjižnicama Kotorske biskupije.

Jedno od područja njegova posebnoga znanstvenog zanimanja bila je inkunabulistica. Čitao je i proučavao inkunabule, a zajedno s profesorom Milošem Miloševićem sudjelovao je s radom **INKUNABULE I POSTINKUNABULE BIBLIOTEKE KOTORSKE BISKUPIJE** na znanstvenome skupu **SKRIPTORIJ I MANASTIRSKE BIBLIOTEKE U CRNOJ GORI**, koji se održao 1989. godine na Cetinju. Autori su dali opći prikaz povijesnoga tijeka kotorske biskupske knjižnice i potom su detaljno opisali sačuvane inkunabule i postinkunabule u toj knjižnici, osvrnuvši se na svaku od njih, navodeći i njihovu evidenciju u nekim poznatim svjetskim repetitorijima.

Zapaženi su don Gracijini radovi iz stare književnosti Perasta i šire, posebno rade vezani uz istraživanje crkvenih dramskih tekstova i pjesmarica. Osobito su značajne antologijske knjige **POEZIJA BAROKA** i **PROZA BAROKA**, koje je uredio zajedno s profesorom Milošem Miloševićem. Ove knjige, u kojima su autori napravili izbor pjesama i proze, napisali opširne predgovore, komentare i rječnike te preveli određene tekstove, umnogome su doprinijele upoznavanju kotorske

književnosti i predstavljaju vodič kasnijim generacijama u njezinu proučavanju.

Predmet don Gracijina najvećega zanimanja i duhovne privrženosti bilo je svetište Gospe od Škrpjela na otočiću ispred Perasta – žarište pobožnosti bokeljskih katolika i riznica sakralne baštine. Neizmjeran je njegov doprinos uređenju svetišta, kojega je najprije spasio od uništavanja, a potom je uz svetište uredio prekrasan muzej s velikim i raznolikim brojem eksponata. Don Gracijinom zaslugom ovo svetište, zajedno sa susjednim otočićem sv. Jurja (sv. Đorđa), postalo je svjetski poznato.

Spomenimo da su Peraštani, zavjetovavši se Blaženoj Djevici Mariji, izgradili umjetni otok i na njemu podigli crkvu, mukotrpno i uporno nasipavajući kamenje i potapajući stare brodove oko hridi koja je stršila iz mora. Taj nevjerljiv posao započeo je sredinom XV. stoljeća, a trajao je preko 250 godina – u simboličnom obliku traje i danas preko svećanoga živopisnog tradicijskog obreda – **FAŠINADE**¹. Glavni oltar crkve smješten je na samoj hridi i na njemu je postavljena čudotvorna Gospina slika. Zidovi i strop crkvene lađe u potpunosti su prekriveni slikama Tripa Kokolje, s izuzetkom onih dijelova zidova na kojima se nalazi oko 2000 srebrnih zavjetnih pločica bokeljskih pomoraca, koje čine jednu od najvećih takvih zbirki na svijetu.

Predmete za muzej koji se nalazi u čuvarevoj kući uz crkvu don Gracija je strpljivo prikupljao i mnoge od njih barkom dovozio na otočić. U lapidariju se nalaze natpisi i kameni ulomci iz neolitičkoga, ilirskog, grčkog, rimskog i srednjovjekovnog razdoblja. Neke od značajnih natpisa don Gracija je opisao i znanstveno protumačio. Tu su i predmeti vezani uz opremu brodova i plovidbu, pulene, te ostaci grčkih i rimskih amfora izvađenih iz mora u blizini otočića. U muzeju su složene raznovrsne zbirke materijalne kulture ovoga kraja: porculan, satovi, ključevi i brave, nakit i drugi predmeti. Staklene vitrine čuvaju djela domaćih zlatara – dio bogate zbirke zavjetnih darova. Tu su i vrijedne zbirke oruđa i oružja, zavjetne slike brodova, portreti peraških kapetana. U muzeju se nalaze i darovane slike suvremenih umjetnika inspirirane bokeljskim motivima, pjesme i drugi pisani radovi o Boki te filatelistička kolekcija maraka s motivima Gospe od Škrpjela i još mnogo toga.

Oltar u crkvi Gospe od Škrpjela sa čudotvornom Gospinom slikom

Ovaj izuzetno vrijedan muzejski postav kojega je don Gracija ustavio i uredio, kao i čitav otok na kojemu je ostavio brojne tragove, zadivljuju mnogobrojne posjetitelje.

Nakon ovoga kratkog i djelomičnog pregleda don Gracijina djelovanja ističem da upoznavanjem njegova života i rada upoznajemo i mnoge činjenice o Perastu i šire o Boki kotskoj, čija bogata prošlost i kulturna baština predstavljaju i dio hrvatskoga povijesnog i kulturnog nasljeđa. Stoga bi bilo poželjno da se njegovim životom i radom pozabave stručnjaci iz onih područja u kojima je djelovao i istraživao.

Na kraju jedna zanimljivost: u pismu sestri, 1946. godine, kada je bio župnik u Mulu i Škaljarama, don Gracija je napisao: »**U ŠKALJARE SKORO SVIMA JE KRSNO IME NA SV. LUKU. Pjevao sam misu staroslavenski, A POSL. P. POSJETIO NEKOLIKO OBITELJI.**«. Ovo povezujem s postojanjem Parčićeva glagoljskoga misala u župi Škaljari i to pojačava tvrdnje o povremenoime (doduše rijetkom) staroslavenskom bogoslužju u Boki. Posebno je značajno i stoga što su dosad otkriveni tragovi glagoljanja u Boki vodili isključivo do svećenika koji su u Boku došli iz sjevernojadranских krajeva, a sada vidimo da je sasvim izvjesno glagoljanje od strane autohtonoga bokeljskog Hrvata – don Gracije Brajkovića. U svakom slučaju ovu problematiku valja istražiti. ■

1 Obred se održava svake godine 22. srpnja, tj. na dan koji se uzima za rodendan otoka. Prema tradiciji, u smiraju dana izvodi se ceremonijal u kojem barke iz Perasta i okolnih mjesta, nakrcane kamenjem, okićene zelenilom i međusobno povezane, svečanim ophodom duž obale uz pjevanje kreću prema otočiću i potom nasipaju kamenje oko njega.